

Prostorski razvoj sadjarstva na Slovenskem v zadnjih sedemdesetih letih, njegovo sedanje stanje in perspektive v luči regionalno-gospodarske in regionalno-funkcionalne transformacije

Borut Belec*

Inštitut za geografijo je leta 1972 uvrstil v svoj delovni program tudi proučevanje slovenskega sadjarstva. Prvi del raziskave je bil sklenjen ob koncu leta 1974, drugi del pa je v pripravi.

Sadjarstvo so do nedavna obravnavale v geografski literaturi izključno regionalne monografije, vendar so mu posvečale dokaj različno pozornost. Skoraj odveč je poudariti, da so bile te monografske študije, ki so vključevale sadjarstvo, metodološko povsem neenotne in so zajemale časovno zelo različna obdobja. Mozaičnost raziskav tudi ni omogočala sintetičnega pregleda in enotnih zaključkov. Geografsko proučevanje sadjarstva je zato najprej zahtevalo metodološko enoten raziskovalni pristop z jasno opredeljenimi problemskimi izhodišči, časovno enotno obravnavo problemov in njihovo prostorsko omejitvev. Raziskati je tudi bilo treba ekonomske, socialne in prostorske učinke povojnega propadanja kmečkega sadjarstva in probleme njegove obnove.

V prvem delu raziskave o sadjarstvu na Slovenskem je avtor opredelil časovno in prostorsko spreminjanje sadjarskih površin in njihove strukture od konca 19. stoletja dalje, učinek naravnih in socioekonomskih dejavnikov, proizvodne kapacitete ter optimalne možnosti za nadaljnji razvoj. Na osnovi statističnega, arhivskega in katastrskega gradiva so bile prikazane razvojne značilnosti sadjarstva starejše dobe, v obdobju med obema vojnama, v letih 1945—1963 in današnje stanje našega sadjarstva. Posebej je avtor obravnaval strukturo plantažnih nasadov in njihovo sestavo in razporeditev glede na sadne vrste in lastništvo sadjarskih površin.

Izhajal je iz upravne razdelitve na katastrske občine in ustaljene geografske regionalizacije, ki jo je prilagodil razširjenosti in vlogi sadjarstva. Jedro raziskave so predstavljale ugotovitve o dinamiki spreminjanja sadjarskih površin v obdobju 1896—1955 in 1955—1972 in njihov vpliv na prostorsko preobrazbo sadjarske pokrajine v Sloveniji. Rezultati bodo služili tudi za sestavo kart o sadjarstvu za nacionalni atlas Slovenije.

Iz raziskave je razvidno, da je doživelo slovensko sadjarstvo v drugi polovici 19. stoletja velik razmah. Franciscejski kataster izpričuje namreč še zelo skromne površine sadovnjakov. Zelo hitro se je razvijalo sadjarstvo v času vinogradniške krize na prehodu v naše stoletje, ko so številne po filokseri uničene vinograde spremenili v sadovnjake. To velja posebno za tiste vinogradniške pokrajine v Sloveniji, kjer ekološki pogoji

* dr., profesor pedagoške akademije, Pedagoška akademija v Mariboru, Mladinska 9, 62000 Maribor, YU.

za uspevanje trte na ameriški podlagi niso bili najugodnejši, to je v predalpskih in submediteransko-dinarskih pokrajinah.

Leta 1896 so zavzemali sadovnjaki v mejah današnje Slovenije brez Prekmurja 21.830 ha, do leta 1955 se je njihova površina povečala na 27.979 ha ali za 28,1 % in do leta 1972 na 43.676 ha ali za 56,1 %. Indeks rasti je porasel od 100 v letu 1896 na 128 v letu 1955 in 200 v letu 1972. Pokrajine z najmočnejšo relativno rastjo sadovnjakov v zadnjih sedemdesetih letih so se osredotočile v treh pasovih. Prvi je zajemal južno in vzhodno pohorsko obrobje od Velenjske kotline do Pekrskih goric ter se je nadaljeval v Dravinjske gorice, Haloze in Rogaško podolje. Drugi se je raztezal od Mozirskega prek Posavskega hribovja do Bizeljsko-sremičkih goric, tretji pa je zajemal Goriška Brda in Vipavsko. Večanje sadjarskih površin po drugi svetovni vojni je bilo posledica uvajanja intenzivnih plantažnih nasadov družbenega sektorja, saj je bilo kmečko sadjarstvo ves čas v nezadržnem propadanju.

V drugem delu raziskave o sadjarstvu želimo dokončno ovrednotiti razvoj sadjarskih površin in izvesti interpretacijo dosedanjih ugotovitev. Pri tem bo treba izhajati iz rezultatov nekaterih sondnih raziskav ter iz anketiranja in kartiranja v posameznih predelih Slovenije. V različnih okoljih bo potrebno raziskati vzroke sedanje prostorske strukture sadjarstva, ga kvantitativno ovrednotiti in ugotoviti optimalne možnosti za njegov nadaljnji razvoj. Da bi dobili celovitejšo ekonomsko-geografsko podobo o slovenskem sadjarstvu, bo treba proučiti vprašanja njegove tržnosti in položaj specializiranosti (usmerjenih) sadjarskih ali mešanih sadjarsko-vinogradniških obratov, ki lahko pomembno pripomorejo k reševanju socialno-ekonomske problematike na manj razvitih področjih.

Raziskava o sadjarstvu se navezuje na podobno raziskavo o vinogradništvu na Slovenskem (1, 2), saj je sadjarstvo večidel tesno povezano z vinogradništvom. Najkvalitetnejša sadjarska področja so obenem vinogradniška. Obe panogi se tudi lahko koristno dopolnjujeta, tako na primer bi kazalo uveljaviti moderne sadjarske plantaže v manj kvalitetnih in neperspektivnih vinogradniških okoliših. Raziskava o geografiji sadjarstva zato pomeni tudi dopolnitev študij o našem vinogradništvu in je glede na to prispevek k agrarni tipologiji in regionalizaciji slovenske pokrajine.

Literatura — Bibliography

1. Razvoj vinogradniških površin v SR Sloveniji v zadnjih sedemdesetih letih. Prispevek k problematiki socialnogeografskega spreminjanja slovenske pokrajine. Inštitut za geografijo univerze v Ljubljani. Ljubljana 1972.
2. Vinogradništvo kot dejavnik prostorske preobrazbe v Sloveniji. Časopis za zgodovino in narodopisje. Nova vrsta, 9 (XLIV), letnik 1973. Prvi zvezek. Maribor 1973, str. 138—198.